

Слово редактора

Літній номер Українського релігієзнавства радує нас своєю багатоманітністю. Тут віднайдете статті як теоретичного спрямування, так і ті, що узагальнюють практичні виміри релігійного життя, як релігієзнавчі, так і богословські роздуми, як з історії релігії, так й її сучасної реальності.

Номер відкривається **феноменологічним дослідженням** молодого вченого В'ячеслава Агеєва, який зосередився на проблемі дефініції штучних та пародійних релігій. Нова епоха покликала до життя багато невідомих науці релігійних феноменів, які потребують чіткого наукового визначення. Існуючі терміни (квазірелігії та псевдо-релігії, синтетичні або синкретичні релігії, штучні релігії, пародійні релігії, плінні релігії, гіпер-реальні релігії) часто застосовуються без належного теоретичного усвідомлення. Автор аналізує специфіку кожного з них, наводячи приклади з популярної культури (джедаїство, Церква Летючого Локшинного Монстра, дискордіанство тощо). Стаття В.Агеєва є важливим внеском в царину класифікації релігій, зокрема доповнюючи її імітаційними релігіями. На думку автора, термін «штучні релігії» (К.Кьюзак) найкраще «задовольняє вимоги до терміну для опису сучасних придуманих, сконструйованих, виведених з інших явищ популярної культури явищ, що називають себе релігіями, і різною мірою задовольняють вимоги класичного релігієзнавства для визначення релігії».

Розділ **Історія релігії** представлений цікавим дослідженням Оксани та Олега Шепетяків про Нікейсько-Константинопольський символ віри. Автори глибоко дослідили історію формування символу віри, розвінчуючи міфи,

які з'явилися навколо нього. І досі в наукових колах панує думка, що символ віри є результатом діяльності двох Вселенських Соборів (Першого Нікейського 325 року та Першого Константинопольського 381 року). Запропонована стаття з'ясує, чи справді Перший Константинопольський Собор має відношення до цього символу віри. Автори переконані, що Нікейсько-Константинопольський символ віри не був ухвалений на цьому Соборі, про що свідчать аргументи, які наводяться дослідниками.

Потужно продовжують співпрацювати із журналом представники **богословської думки**. Цього разу серед авторів маємо двох відомих вітчизняних мислителів – протестантського богослова Сергія Саннікова і православного релігійного філософа о.Георгія Коваленка.

С.Санніков запропонував редколегії серйозне дослідження, присвячене аналізу сучасних поглядів на проблему датування Таємної Вечері. Перша частина «Календарне вирішення датування Таємної вечері» друкується нині, а продовження – рабіністичний і астрономічний погляди - в наступних номерах.

Автор докладно зупиняється на одному з найбільш модних нині напрямків – календарному вирішенню проблеми датування Останньої вечері Ісуса. У статті висвітлюються особливості та етапи становлення єврейського календаря, а також аналізується гіпотеза, детально розроблена Анні Жобер, яка ґрунтується на наявності в юдаїзмі Другого храму різних календарних варіацій і супротивних груп, які по-різному розуміли особливості святкування релігійних свят. У статті наводяться й основні аргументи критиків цієї гіпотези. Таким чином, робить висновок автор, календарна теорія має як ряд серйозних підтверджень, так і чимало слабких аргументів.

Стаття Юрія Коваленка, відомого православного мислителя, генератора ідеї відкритого православ'я, актуалізує питання необхідності нової екологічної культури, а отже і екологічного богослов'я в Православ'ї. На основі багатолітнього власного досвіду автор, посилаючись на сучасні тенденції у Вселенському православ'ї, зокрема діяльність Вселенських патріархів, документів Всеpravославного собору на Криті (2016), а особливо на документ Константинопольського патріархату «За життя світу / На шляху до соціального етосу Православної церкви» (2020), пропонує перспективу зміни культури православних традицій і обрядів на більш екологічну (культура цвинтарів, екологічності поховань і нових форм поминання; культуру церковних традицій, освячень і будівництва храмів; перемену погляду на переробку і утилізацію; піст як екологічну практику). Цікавою є ідея Ю.Коваленка щодо створення православного екологічного календаря, екологічного богослов'я та релігійних засад екологічного світобачення. Стаття приверне увагу не тільки богословів, але й релігієзнавців та екологів.

В розділі **Соціологія релігії** про майбутнє релігій пропонує помислити відома історія і релігієзнавиця Ольга Борисова, яка зосередилася на змінах, що відбулися в світі останніми роками в зв'язку із пандемією. Пандемія заторкнула і релігійну сферу, яка шукає адекватні відповіді на неочікувані виклики пост-пандемічної доби. Звертаючись до теми майбутнього релігій, О.Борисова підняла великий інформаційний матеріал, аналітичні дослідження, щоб з'ясувати, якими були причини того, що пандемія фактично «перевернула світ»? Що це означає для майбутнього релігійних зборів, ритуалів та подорожей, враховуючи, що все це може посилити передачу вірусів у глобаль-

ному масштабі? Чи гряде кардинальна трансформація всього релігійного життя людства? А чи не є це вже початком кінця релігій, як це передбачали деякі соціологи минулого? На ці питання частково знайдете відповіді у статті О.Борисової, яка запрошує до дискусії.

В розділі **Рецензії** цього разу представлені три матеріали, які є дуже різними через те, що рецензовані книги стосуються різних релігієзнавчих сфер. Перша – рецензія на трьохтомну «Історію релігій» Олега Шепетьяка. Нарешті в Україні, як пише рецензент проф. Л.Филипович, з'явилося унікальне багатотомне авторське дослідження з історії релігій світу. За такий масштабний і трудомісткий проект тривалий час ніхто не наважувався взятися. Роками ми користалися російськомовними виданнями або російськими перекладами іноземних авторів, які намагалися охопити всю безмежну палітру релігійного життя. І ось тепер українці зможуть читати про всесвітню історію релігій рідною мовою. Ми отримали широкомасштабну панораму духовної історії людства, яка розгортається у багатоманітності релігій як світоглядного, культурного, філософського, морально-етичного і теологічного феномену.

Цікаву рецензію підготував молодий, але вже відомий дослідник релігій Руслан Халіков на англomовну колективну монографію «Occult Roots of Religious Studies: On the Influence of Non-Hegemonic Currents on Academia around 1900», що була опублікована видавництвом De Gruyter зовсім недавно – в червні 2021 року. Це дослідження з нетерпінням чекали дослідники західного езотеризму, але, на думку рецензента, вона є корисною поживою для рефлексії релігієзнавців та істориків релігієзнавства, навіть якщо вони не займаються езотеричними предметами безпосередньо. Книга присвячена важливій і не надто широко

відомій темі з історії релігієзнавства, де чи не вперше заявлено про окультні корені релігієзнавчих студій. Автори монографії вважають, що релігієзнавство поставало не лише з позитивістської чи християнської парадигми. Витоки релігієзнавства можна знайти в площині езотеризму, тому езотеризм є невід'ємною частиною домінуючої культури, а не надбанням маргінальних і нечисельних закритих груп. Такі новітні для вітчизняного релігієзнавства ідеї потребують подальшого розвитку, до чого, на нашу думку, докладуть зусилля молоді українські вчені.

В цьому номері ми також друкуємо рецензію кандидатки філософських наук, письменниці Юлії Доброносової на нову серію «Записок НТШ в Америці». Перший том нової серії завдяки зусиллям головного редактора серії Григорія Грабовича та редактора тому Олеса Федорука складається з наукових статей і розвідок, присвячених творчості Тараса Шевченка і Пантелеймона Куліша. Враховуючи полідисциплінарність діалогу, в який залучені не лише літературознавці чи лінгвісти, а й психологи та філософи, можна сподіватися на подальший розвиток української гуманітаристики, яка перебуває у стані кризи. «Записки» - добрий поштовх до поступу і релігієзнавчої думки.

Бажаю нам всім під час літньої відпустки набратися сил - і фізичних, й інтелектуальних, читаючи наш журнал, щоб докластися до розвитку вітчизняного релігієзнавства, гідно представляючи його і тут, і за кордоном.

**Головний редактор
Анатолій КОЛОДНИЙ**